



**HAL**  
open science

## Kaip prancūzus (ir ne tik juos) mokyti lietuvių kalbos kirčiavimo ?

Hélène de Penanros

► **To cite this version:**

Hélène de Penanros. Kaip prancūzus (ir ne tik juos) mokyti lietuvių kalbos kirčiavimo ?. Žmogus ir žodis, 2012, 1 (14), pp.110-115. halshs-01266881

**HAL Id: halshs-01266881**

**<https://shs.hal.science/halshs-01266881v1>**

Submitted on 3 Feb 2016

**HAL** is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Kaip prancūzus (ir ne tik juos) mokyti lietuvių kalbos kirčiavimo ?  
Arba  
Apie komunikacinių metodų atsisakymą dėstant užsienio kalbas

Doc. Dr. Hélène de Penanros  
Nacionalinis Rytų Kalbų ir Civilizacijų Institutas (Inalco)  
CNRS Laboratoire de Linguistique Formelle UMR 7110 –  
Université Paris Diderot  
helene.depenanros@free.fr

Esminiai žodžiai: lietuvių kalbos kirčiavimas, didaktika, lietuvių kalba kaip užsienio kalba

Lituanistikos srityje svarbią vietą užima akcentologija, todėl šios srities monografijų ir mokslinių straipsnių gausu. Ši studijų ir tyrimų gausybė rodo klausimo sudėtingumą ir svarbą lietuvių kalbai.

Neįtikėtina, tačiau šiuo metu Lietuvoje leidžiami lietuvių kalbos vadovėliai kitakalbiams šio klausimo niekada nepaliečia. Dar blogiau, šių vadovėlių tekstai paprastai net nėra kirčiuoti<sup>1</sup> ! Tačiau užsieniečiui pradedančiam mokytis neįmanoma suprasti ir išmolti kirčiavimo **progresyviu impregnativu** (tai yra be ypatingų pastangų, iš klausos) vien tik klausantis tekstų dažiausiai pateiktų kartu su vadovėliais kompaktinėse plokštelėse.

Tokiu būdu nepatyręs prancūzas, atskridęs į Vilniaus oro uostą, savo pašnekovą pasveikins žodžiu « LabAs ! », aiškiai kirčiuodamas paskutinį skiemenį, kaip jis paprastai daro savo gimtojoje kalboje, kuriai būdingas pastovus kirčiavimas paskutiniame žodžio – arba sintagmos, kuriai žodis priklauso – skiemenyje.

Taigi labai svarbu besimokančiam užsieniečiui pateikti įrankius, leidžiančius suprasti lietuvių kalbos kirčiavimo principus, padedančius jų mokytis ir juos įvaldyti.

Žinoma, egzistuoja kitakalbiams skirtų lietuvių autorių vadovėlių, kurie gvildena tarimo ir kirčiavimo klausimus, bet jų nėra daug, be to tokie vadovėliai rašomi lietuviškai ir skirti jau pažengusiems studentams<sup>2</sup>.

O juk kirčiavimo – ir intonacijos – klausimai turi būti gvildenami nuo pat pirmųjų lietuvių kalbos pamokų, kad studentai neįgytų blogų įpročių, kurių bus labai sunku atsikratyti, jei šie klausimai bus palikti vėlesnėms pamokoms.

Dėl visų šių priežasčių kirčiavimas užima svarbią vietą teorinės gramatikos kurse, kurį pradėdame skaityti Paryžiaus Nacionalinio Rytų Kalbų ir Civilizacijų Instituto pirmojo kurso studentams ir sisteminame antrajame kurse.

Čia pateiksime Inalco institute siūlomą lietuvių kalbos kirčiavimo dėstymo metodiką<sup>3</sup> ir iš karto atkreipsime dėmesį į tai, kad kirčiavimo paskaitos skaitomos nuo pat kalbos mokymosi pradžios, taigi, ši metodika sąmoningai nesiremia diachroniniu lietuvių kalbos pažinimu.

---

<sup>1</sup> Žiūrėti pavyzdžiai « *Po truputį* », « *Nė dienos be lietuvių kalbos* », « *Slenkstis* », « *Lietuvių kalba kitakalbiams* », « *Lietuvių kalba pradedantiesiems* », « *Sveiki atvykę !* », ir tt.

<sup>2</sup> Žiūrėti, pavyzdžiui, į I. Kruopienės labai įdomų « *Ištark ...* », net jeigu šiame vadovėlyje kirčiai užrašyti vien tik šiam ypatingam klausimui skirtame skyriuje.

<sup>3</sup> Ši metodika grindžiama profesoriaus Michelio Chicouène'o sukurtu lietuvių kalbos gramatikos pristatymo modeliu, kuris dabar plėtojamas Paryžiaus Rytų Kalbų ir Civilizacijų Institute

## 1. Daiktavardžių kirčiavimas : būtinybė, tipai, tendencijos

Lietuvių kalbos teorinės gramatikos kurse Inalco institute svarbi vieta skiriama kirčiavimo klausimui. Nuo pat pirmosios paskaitos studentai išmoksta tris kirčio ženklus (kairinis ` , dešininis ´ ir riestinis ~) ir jų savybes<sup>4</sup>; nuo tol studentų prašoma kirčiuoti visus žodžius, rašomus pratimuose ar egzaminų užduotyse. Daug dėmesio skiriama ir praktiniam taisyklingam tarimui : studentai turi dvi fonetikos pratybų valandas per savaitę Instituto kalbų laboratorijoje.

Šis sisteminis treniravimas papildomas teorine paskaita, kurioje išaiškinamas kirčiavimas, kad studentai mokėtų ne tik pakartoti jau kartą girdėto žodžio taisyklingą tarimą, bet ir patys nuspėtų žodžių kirčiavimą.

### Kaip tai darome ?

Visiškai netinkamas iš karto pasirodė sprendimas išmokyti atmintinai kiekvieną leksikos vienetą su žodyne duotu kirčiavimu, nes notacijos (arabiški skaitmenys) neaiškios, todėl sunku įsisavinti. Plačiau kalbant, mūsų lietuvių kalbos dėstymo metodika, kiek leidžia galimybes, pirmenybę teikia samprotavimui, o ne grynai ir paprastam įsiminimui (žr., pavyzdžiui, „Kaip mokyti prancūzus lietuvių kalbos gramatikos?“) taigi šis sprendimas buvo ryžtingai atmestas.

Stebint gramatikoje pateiktų kirčiuočių sudėtingumą (Žr 1 lentelę), atrodė labai svarbu *dekonstruoti* skaitmenines notacijas (1, 2, 3, 4), žyminčias leksikos vienetų kirčiavimo tipus.

#### 1 lentelė

	I	II	III	IV
VnsV	<b>bū</b> klė	<b>dė</b> dė	ai <b>kštė</b>	gė <b>lė</b>
VnsG	<b>bū</b> klę	<b>dė</b> dę	<b>ái</b> kštę	<b>gė</b> lę
VnsK	<b>bū</b> klės	<b>dė</b> dės	ai <b>kštės</b>	gė <b>lės</b>
VnsĮ	<b>bū</b> kle	dė <b>dė</b>	<b>ái</b> kšte	gė <b>lė</b>
VnsN	<b>bū</b> klei	<b>dė</b> dei	<b>ái</b> kštei	<b>gė</b> lei
VnsV	<b>bū</b> klėje	<b>dė</b> dėje	ai <b>kštėjė</b>	gė <b>lėjė</b>
DgsV	<b>bū</b> klės	<b>dė</b> dės	<b>ái</b> kštės	<b>gė</b> lės
DgsG	<b>bū</b> kles	dė <b>dės</b>	<b>ái</b> kštes	<b>gė</b> lės
DgsK	<b>bū</b> klių	<b>dė</b> džių	ai <b>kščių</b>	gė <b>lių</b>
DgsĮ	<b>bū</b> klėmis	<b>dė</b> dėmis	ai <b>kštėmis</b>	gė <b>lėmis</b>
DgsN	<b>bū</b> klėms	<b>dė</b> dėms	ai <b>kštėms</b>	gė <b>lėms</b>
DgsV	<b>bū</b> klėse	<b>dė</b> dėse	ai <b>kštėse</b>	gė <b>lėse</b>

Iš karto svarbu pabrėžti, kad lietuvių kalbos kirčiavimas **atsitiktinis (laisvasis)** ir **nepastovus (kilnojamas)**:

- kirtis *a priori* gali ne tik būti bet kuriame žodžio skiemenyje (kaip tai būna, pavyzdžiui, anglų kalboje) : **jū**rininkas, **rañ**kšluostis, ly**gý**bė, rank**à**, ir t. t.,
- bet ir šokinėti paradigmoje. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šis kilnojimasis nėra begalinis ir kad kirtis turi vien tik dvi galimas pozicijas : galūneje arba savo vietoje šaknyje (jis nešokinėja šaknyje iš vieno skiemens į kitą).

<sup>4</sup> Čia, pavyzdžiui, įvedama priegaidės sąvoka.

Kirčio kilnojimosi paaiškinimas tuomet sisteminamas trimis etapais: **būtinybės**, **tipo** ir **tendencijos** sąvokomis.

### 1.1. Kirčio būtinybės sąvoka :

Iš pradžių atkreipiamas dėmesys į tai, kad kai kuriuose paradigmos linksniuose visų žodžių būtinai kirčiuotas kamienas. Šie linksniai bet kurios linksniuotės yra vienaskaitos galininkas, vienaskaitos naudininkas ir daugiskaitos *sigmatinis* vardininkas. Prie pastarųjų pridėtini pirmos pagrindinės ir antrinės linksniuočių vienaskaitos vardininkas ir kilmininkas<sup>5</sup> (*nāmas, nāmo, kēlias, kēlio*).

Šie linksniai vadinami « būtinybės linksniais », kur prievartos sąvoka suprantama, kaip būtinumas kirčiuoti kamieną.

Kai dėl mokymosi, kad lengviau įsimintume principą, pasirenkame tokį spalvų kodavimą: norint pabrėžti draudimą kirčiuoti galūnę, būtinybės linksniai pažymimi raudonai.

2 lentelė

	I	II	III	IV
VnsV	<b>bū</b> klė	<b>dė</b> dė	ai <b>kštė</b>	gė <b>lė</b>
VnsG	<b>bū</b> klę	<b>dė</b> dę	<b>á</b> ikštę	<b>gė</b> lę
VnsK	<b>bū</b> klės	<b>dė</b> dės	ai <b>kštės</b>	gė <b>lės</b>
VnsĮ	<b>bū</b> kle	dėdė	<b>á</b> ikšte	gėlė
VnsN	<b>bū</b> klei	<b>dė</b> dei	<b>á</b> ikštei	<b>gė</b> lei
VnsV	<b>bū</b> klėje	<b>dė</b> dėje	ai <b>kštėje</b>	gė <b>lėje</b>
DgsV	<b>bū</b> klės	<b>dė</b> dės	<b>á</b> ikštės	<b>gė</b> lės
DgsG	<b>bū</b> klės	dėdės	<b>á</b> ikštes	gėlės
DgsK	<b>bū</b> klių	<b>dė</b> džių	ai <b>kščiū</b>	gė <b>liū</b>
DgsĮ	<b>bū</b> klėmis	<b>dė</b> dėmis	ai <b>kštėmis</b>	gė <b>lėmis</b>
DgsN	<b>bū</b> klėms	<b>dė</b> dėms	ai <b>kštėms</b>	gė <b>lėms</b>
DgsV	<b>bū</b> klėse	<b>dė</b> dėse	ai <b>kštėse</b>	gė <b>lėse</b>

Pirmosiose pagrindinėje ir antrinėje linksniuotėse prievartinių linksnių daugiau, bet tik vienaskaitoje, nes daugiskaitos vardininkas *nesigmatinis*.

3 lentelė

I pagrindinė linksniuotė	I antrinė linksniuotė
stógas	kēlias
stógą	kēlią
stógo	kēlio
stógu	keliū
stógui	kēliui
stogė	kelyjė

<sup>5</sup> Dėl pagrindinės ir antrinės linksniuočių definicijos, žr. mūsų ankstesnį straipsnį « Kaip prancūzus mokyti lietuvių kalbos gramatikos, arba apie morfofonologijos naudą » (de Penanros, 2010).

stogaĩ  
stógus  
stogũ  
stogaĩs  
stogáms  
stoguosè

keliaĩ  
keliùs  
keliũ  
keliaĩs  
keliáms  
keliuosè

## 1.2. Kirčio tipas<sup>6</sup>

Vėliau, dažniausiai dėstant daugiskaitos galininką, įvedama kirčio **tipo** sąvoka. Studentams aiškinama, kad žodžio kirtis gali būti dviejų tipų, t.y. A tipo arba B tipo :

- A tipo žodžių daugiskaitos galininke ir vienaskaitos įnagininke, turinčiame vienaskiemenę galūnę, kirtis kamiene;
- B tipo žodžių daugiskaitos galininke ir vienaskaitos įnagininke, turinčiame vienaskiemenę galūnę, kirtis galūnėje.

Be to pabrėžiama, kad B tipo žodžiai turi gravį ar cirkumfleksą priešpaskutiniame skiemenyje (*nāmas, ùpè*), o kiti žodžiai priskiriami tipui A ; tai žodžiai, turį akūtą priešpaskutiniame skiemenyje (*lygýbè*) arba cirkumfleksą, gravį ar akūtą tolesniame nuo galo skiemenyje (*kìbiras, raĩkšluostis, pólinkis*).

**Tipo** liečiami linksniai pagal mūsų kodavimo sistemą vizualiai pažymimi mėlynai.

4 lentelė

	I	II	III	IV
VnsV	<b>bũklė</b>	<b>dėdė</b>	aikštė	gėlė
VnsG	<b>bũklę</b>	<b>dėdę</b>	<b>áikštę</b>	<b>gėlę</b>
VnsK	<b>bũklės</b>	<b>dėdės</b>	aikštės	gėlės
VnsĮ	<b>bũkle</b>	<b>dėdė</b>	<b>áikšte</b>	<b>gėlė</b>
VnsN	<b>bũklei</b>	<b>dėdei</b>	<b>áikštei</b>	<b>gėlei</b>
VnsV	<b>bũklėje</b>	<b>dėdėje</b>	aikštėjė	gėlėjė
DgsV	<b>bũklės</b>	<b>dėdės</b>	<b>áikštės</b>	<b>gėlės</b>
DgsG	<b>bũkles</b>	<b>dėdės</b>	<b>áikštes</b>	<b>gėlės</b>
DgsK	<b>bũklių</b>	<b>dėdžių</b>	aikščių	gėlių
DgsĮ	<b>bũklėmis</b>	<b>dėdėmis</b>	aikštėmis	gėlėmis
DgsN	<b>bũklėms</b>	<b>dėdėms</b>	aikštėms	gėlėms
DgsV	<b>bũklėse</b>	<b>dėdėse</b>	aikštėse	gėlėse

Antrojoje ir trečiojoje linksniuotėse vienaskaitos įnagininkas nepaklūsta kirčio tipui, nes turi dviskiemenę galūnę. Šiose linksniuotėse tėra vienas linksnis, kuriam svarbi **tipo** sąvoka: tai daugiskaitos galininkas (žr. 5 lentelę) :

<sup>6</sup> Ši sąvoka iš dalies sutampa su priešpaskutinio skiemens taisykle.

### 5 lentelė

II pagrindinė linksniuotė	II antrinė linksniuotė	III pagrindinė linksniuotė
VnsV sūnùs	vaĩsius	pilis
VnsG sūnų	vaĩsių	pilį
VnsK sūnaũs	vaĩsiaus	piliẽs
VnsĮ sūnumì	vaĩsiumi	pilimi
VnsN sūnui	vaĩsiui	piliai
VnsV sūnujè	vaĩsiuje	pilyjè
DgsV sūnūs	vaisiaĩ	pilyš
DgsG sūnùs	vaisiùs	pilis
DgsK sūnũ	vaĩsių	pilių
DgsĮ sūnumis	vaĩsiumis	pilimis
DgsN sūnùms	vaĩsiums	pilims
DgsV sūnuosè	vaĩsiuose	pilyšè

Čia pabrėžtina, kad vien tik kirtis kamiene yra tiesiogiai susijęs su žodžio kirčio tipo nustatymu. Jeigu žodis vienaskaitos vardininke kirčiuotas galūnėje, reikia parinkti kitą žodžio formą, kurioje kirtis yra kamiene, kad nustatytume jo **tipą** :

VnsV pilis imame      VnsG pilį      ↪      Tipas B      ↪      DgsG pilis

Šioje studijoje studentai, kurie jau žino, kad trumpieji balsiai (*i, e, a, u*) išskirtinai kirčiuojami cirkumfleksu ar graviu, tuoj suvokia, kad dviskiemeniai žodžiai, turį trumpą balsį kamiene, gali būti tikrai B tipo ir daugiskaitos galininke (ir gal vienaskaitos įnagininke, žiūrint kuriai linksniuotei priklauso) būtinai kirtį turės galūnėje.

### 1.3. Kirčio Tendencija<sup>7</sup>

Paskutinis kirčiavimo sistemos parametras yra žodžio kirčio **tendencija**. Kiekvienas žodis turi kirčio tendenciją, išreiškiamą tikrai **laisvuose** linksniuose, tai yra linksniuose, kuriuose jokio vaidmens nežaidžia **būtinybė** ir **tipai**. Kad lengviau įsimintume, šiuos linksnius pažymime žaliai.

Yra dvi galimos kirčio tendencijos : **šakninė** tendencija ar **galūninė** tendencija. Šakninės tendencijos kirtis (pažymėtas skaičiumi 1) linkęs nušokti į kamieną ; galūninės tendencijos kirtis (pažymėtas skaičiumi 2) linkęs nušokti į galūnę. **Tendencijos** sąvoka reiškia, kad tendencija tėra tik kirčio polinkis, kurį gali sukliudyti būtinybės kirtis ar kirčio tipas : tendencijos 2 žodis linkęs turėti kirtį galūnėje, bet tai bus, pavyzdžiui, neįmanoma Vns galininke, nes tai būtinybės linksnis ar dar Dgs galininke, jei tai A tipo žodis.

Žodžio tendenciją galima nustatyti žiūrint į kirčio vietą, pavyzdžiui, Vns vardininke. Jei kalbame apie pirmosios pagrindinės ir antrinės linksniuotės žodžius, kadangi Vns vardininkas būtinybės linksnis, reikia žiūrėti į kitą šios linksniuotės linksnį, pavyzdžiui į Dgs vardininką.

VnsV *nāmas* imame      DgsV *namaĩ*      ↪      Tendencija 2

<sup>7</sup> Ši sąvoka iš dalies sutampa su daugiskaitos naudininko taisykle. Tai, kad analizuojama kirčio, o ne morfemų kirčiavimo ypatybių požiūriu, žymiai paprastina įvairių atvejų suvokimą.

## 1.4. Kirčiavimo sistema

Sukryžiuojame abiejus parametrus (tipą ir tendenciją), gauname keturias kirčiuotes, atitinkančias tradicinės gramatikos skaitmeninę notaciją (1, 2, 3, 4):

6 lentelė

	1	2
A	A1=1	A2=3
B	B1=2	B2=4

Šios notacijos, jungiančios raides ir skaitmenis, pranašumas yra tai, kad ji *dekonstruoja* tradicinę notaciją, išskeldama du veikiančių parametrų srautus ir iš karto atskleisdama kirčiavimą Dgs galininke (ir gal Vns įnagininke). Kirčiavimo principų, užrašomų šiomis raidėmis ir skaitmenimis, suvokimas ir būtinybės linksnių pažinimas lietuvių kalbos kirčiavimą padaro visiems santykiniai lengvai prieinamą.

Šitaip pirmo kurso pabaigoje Inalco instituto studentas, kuriam pateikiamas nežinomas žodis, pavyzdžiui, *našlaitė*, *ragānius* ar *vinis*, neabejodamas sugebės išlinksniuoti ir, taisyklingai sukirčiuoti visą paradigmą:

7 lentelė

*našlaitė*: akūtas priešpaskutiniame skiemenyje, taigi daiktavardis priklauso A tipui, kirtis kamiene laisvame linksnyje, taigi daiktavardis 1 tendencijos

VnsV našlaitė	DgsV našlaitės
VnsG našlaitę	DgsG našlaites
VnsK našlaitės	DgsK našlaičių
VnsĮ našlaitė	DgsĮ našlaitėmis
VnsD našlaitėi	DgsN našlaitėms
VnsV našlaitėje	DgsV našlaitėse

*ragānius* : cirkumfleksas priešpaskutiniame skiemenyje, taigi daiktavardis priklauso B tipui, kirtis kamiene laisvame linksnyje, taigi daiktavardis 1 tendencijos

VnsV ragānius	DgsV ragāniai
VnsG ragānių	DgsG raganiūs
VnsK ragāniaus	DgsK ragānių
VnsĮ ragāniumi	DgsĮ ragāniais
VnsN ragāniui	DgsN ragāniams
VnsV ragāniuje	DgsV ragāniuose

*vinis* : gravis priešpaskutiniame skiemenyje (kaip visų *i* kamieno daiktavardžių), taigi daiktavardis B tipo, kirtis galūnėje laisvame linksnyje, taigi daiktavardis 2 tendencijos

VnsV vinis	DgsV vinyš
VnsG vinių	DgsG vinis
VnsK viniš	DgsK vinių
VnsĮ vinimi	DgsĮ vinimis
VnsN viniai	DgsN vinims
VnsV vinyjė	VnsV vinyšė

Telieka tada patikslinti keletą atvejų, kuriais nusižengiama pagrindiniam modeliui. Pavyzdžiui, primenami kirčiuotės B1 ketvirtosios linksniuotės daiktavardžiai, kurių kirčiuota galūnė Vns vardininke, nors turi šakninę tendenciją (žr. VnsV *vietà*); primenami ir kirčiuotės B1 pirmosios pagrindinės linksniuotės daiktavardžiai, kurių kirčiuota galūnė Vns vietininke, priešingai, nei to lauktume pagal jų šakninę tendenciją (žr. DgsVard. *lāpai*, VnsViet. *lapè*). Šios marginalijų pobūdžio pastabos, įvedamos pamažu kaip išimtys, paprastai lengvai įsimenamos ir suteikia progą dar kartą pabrėžti sistemos nuoseklumą.

## 2. Principų perkėlimas į kitas kalbos dalis

Įdomu, kad ši sistema gali būti tiesiogiai pritaikoma būdvardžių ir įvardžių kirčiavimui. Veikia tie patys kirčio tipo ir tendencijos suradimo/nustatymo principai.

Tačiau pabrėžtina, kad, priešingai nei daiktavardžių dvibalsinė galūnė, vyriškosios giminės būdvardžiams būdinga Vns naudininko galūnė –am nėra būtinybės galūnė; vyriškosios giminės būdvardžių Vns naudininkas yra laisvas linksnis: kirčio tendencija šiame linksnyje pasireiškia be kliūčių.

### Lentelė 8

māžas, mažà: B2

VnsV māžas	DgsV maži	VnsV mažà	DgsV mąžos
VnsG māžą	DgsG mažūs	VnsG mąžą	DgsG mažās
VnsK mąžo	DgsK mažū	VnsK mažōs	DgsK mažū
VnsĮ mažū	DgsĮ mažāis	VnsĮ mažà	DgsĮ mažāis
VnsN mažām	DgsNmažiems	VnsN mąžai	DgsN mažōms
VnsV mažamè	DgsV mažuosè	VnsV mažojè	DgsV mažosè

O kalbant apie įvardžius, reikia pabrėžti neturinčių būtinybės linksnių įvardžių *anàs, anà, kuris, kuri, katràs, katrà* kirčiavimo originalumą: žr. vyriškosios giminės Vns vardininką, vyriškosios ir moteriškosios giminės Vns galininką *anā*, vyriškosios giminės Vns kilmininką *anō*, ir moteriškosios giminės Vns naudininką *anái* ir dgs vardininką *anōs*.

Kirčio tipo sąvoka perkeliama ir į veiksmažodžio kategoriją, kurioje ji leidžia apibūdinti esamojo ir būtojo kartinio laiko kirčiavimą<sup>8</sup>:

- A tipo kirčiavimas yra pastovus kamiene: *bėgti (bėgu, bėgi, bėga)*;
- B tipo kirčiavimas yra kilnojamas, nes kirtis būna galūnėje dviejuose Vns pirmuosiuose asmenyse ir kamiene kituose asmenyse: *sukti (sukù, sukì, sùka)*.

Veiksmažodžių kirčiavimo nustatymo principai tie patys:

- B tipo esama veiksmažodžių, turinčių gravį ar cirkumfleksą ant priešpaskutinio skiemens: *veikti, sùkti*, ir t.t.
- A tipo esama kitų veiksmažodžių: *bėgti, žvilgtelėti*, ir kt.

Čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad, kaip ir daiktavardžių atveju, tipui nustatyti tėra relevantinis vien tik kamieno kirtis, taigi, jokios indikacijos šiuo klausimu mums nepateikia kirčiuotas kamiengalio balsis<sup>9</sup>. Šitaip *mokėti* ir *skubėti* turį tą patį kirčių bendratyję, bet nėra vienodai kirčiuojami esamajame laike:

<sup>8</sup> Tie patys principai veikia ir nustatant dalyvių kirčiavimą, bet ši tema čia nebus aptarta.

<sup>9</sup> Būtina pabrėžti, kad IV-osios asmenuotės veiksmažodžių bendraties kirčiavimas reikšmingas: kirčiuotas kamieno balsis -y rodo B tipo kirčiavimą (pvz., manýti), o kirtis šaknyje rodo A tipo kirčiavimą (pav. válgyti).



- *móku, móki, móka* : akūtas priešpaskutiniame skiemenyje, taigi tipas A
- *skubù, skubi, skùba* : gravis priešpaskutiniame skiemenyje, taigi tipas B

### 3. Metodo ribos:

Metodas patrauklus savo paprastumu ir nemažu veiksmingumu, bet vis dėlto negali apimti visų lietuvių kalbos leksikos vienetų. Kai kurie, nelaimei, gana gausūs atvejai lieka neišsprendžiami ir reikalauja įsiminimo.

#### Vardažodžių morfologija

- Daiktavardžiai (ar būdvardžiai ir įvardžiai), turintys kirčiuotą Vns vardininko galūnę ir ilgą šaknį (daugiaskiemenė ar vienaskiemenė šaknis, turinti ilgąjį balsį) nepateikia jokios informacijos apie kirčio tipą: pavyzdžiui, daiktavardžiai *aikštė* ir *žvaigždė* aiškiai atrodo esą 2 tendencijos, tačiau žiūrint į vardininką, neįmanoma atspėti, kad vienas yra tipo A (žr. *áikštę*), o kitas tipo B (žr. *žvaigždę*).
- Pirmosios pagrindinės ir antrinės linksniuotųjų daiktavardžių (ar būdvardžių), būtinai Vns vardininke kirčiuotų kamiene, kirčio tendencijos numatyti negalima: nors daiktavardžių *lāpas* ir *nāmas* Vns vardininkas aiškiai rodo kirčio B tipą, vis dėlto neįmanoma iš vardininko žinoti, kad vienas yra 1 tendencijos (žr. *lāpai*), o kitas - kitos tendencijos (žr. *namaĩ*).
- B tipo ketvirtosios pagrindinės linksniuotės daiktavardžių, Vns vardininke turinčių kirtį galūnėje, tendencijas nustatyti taip pat labai sunku, netgi neįmanoma: daiktavardžiai *vietà* ir *salà* vienodai kirčiuojami Vns vardininke, tačiau vienas yra 1 tendencijos (žr. VnsK *viētos*), o kitas 2 tendencijos (žr. VnsK *salōs*).

#### Veiksmažodžių morfologija

Aptariant veiksmažodžių kirčiavimą, pagrindinę problemą sudaro veiksmažodžių, turinčių kamiengalio balsį bendratyje ir ilgą šaknį (daugiaskiemenę šaknį arba šaknį su ilguoju balsiu), kirčiavimo nustatymas. Pavyzdžiui, iš vienodai kirčiuojamų bendračių *mylėti* ir *žymėti* neturime jokio specialaus požymio, padedančio atspėti, kad *mylėti* yra A tipo (žr. *mýli*), o *žymėti* B tipo (žr. *žỹmi*).

### Išvados

Lietuvių kalbos besimokančiam užsieniečiui kirčiavimas yra sudėtingas ir sunkus, tačiau jį įvaldyti būtina, jei norime lietuviškai kalbėti suprantamai ir taisyklingai. Šiuo klausimu komunikaciniai metodai, pastaruoju metu tokie populiarūs dėstant užsienio kalbas, patvirtina savo ribotumą. Galbūt įmanoma išmokti anglų kalbos (kuriai būdingas atsitiktinis, bet ne laisvasis kirčiavimas) žodžių kirčiavimo iš klausos, kaip tai paprastai daroma Prancūzijos vidurinio mokymo koledžuose<sup>10</sup>, lietuvių kalbai, kuriai būdinga ne tik atsitiktinis, bet ir laisvasis kirčiavimas, šie metodai visiškai netinka.

Lietuvių kalbos dėstymas užsieniečiams neįmanomas be rimto akcentologijos kurso. Mes parodėme, kad tai galima daryti griežtai, bet santykiniai paprastai, įvedant įvairių lygių parametrus: būtinybę, kirčio tipus ir tendencijas.

<sup>10</sup> Pabrėžtina, kad prancūzų mokinių abiturų anglų kalbos egzaminų žodžių rezultatai aišku nekalba šio metodo naudai !

Šio metodo pranašumas yra toks: jis duoda kirčiavimo pagrindus kitakalbiui studentui, kuris jau nebekirčiuos daiktavardžio Vns galininko ar simbolinio „Lābas!“ paskutinio skiemens ir taip neberėš lietuviams ausų.

Be abejo, metodas yra šiek tiek ribotas... Tai ir užtikrins lietuvių kalbos kirčiavimo, kurio lobiai ne taip paprastai leidžiasi būti atskleidžiami, paskaitų ateitį!

## Bibliografija

**Ambrazas, V. i alii**, 1996, *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius, pp. 49-53.

**Chicouène, M., Skūpas L-A**, 1998, *Parlons Lituanien – Kalbėkime lietuviškai*, éd. L'Harmattan, Paris.

**Mikulėnienė D., Pakerys A., Stundžia B.**, 2007, *Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo žinynas*, Vilniaus pedagoginis universitetas, Vilnius.

**de Penanros H.**, 2010, „Kaip prancūzus mokyti lietuvių kalbos, arba apie morfofonologijos naudą“, in *Žmogus ir žodis 1*, pp. 141-149.

**Stundžia, B.**, 2009, *Bendrinės lietuvių kalbos akcentologija*, Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius.

**Vaitkevičiūtė, V.**, 2004, *Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimas*, Leidykla Šviesa, Kaunas.

**Vidžiūnas A.**, 1997, *Jono Jablonskio akcentologija*, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius.